

GAAT HET LUKKEN MET
DE DELTA-AANPAK?

HOE SCHOON IS ONS
OPPERVLAKTEWATER IN

2027?

Met zo'n super-coalitie moet het met
de waterkwaliteit wel goed komen!

Toch? Alle overheden, de hele
watersector, landbouw, industrie,
medische sector en kennisinstututen
scharen zich achter de nieuwe Delta-
aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater.

Doel: in 2027 aan de Europese
normen voldoen.

Tekst Hans Oerlemans | Beeld iStockphoto

Er ligt nog altijd een grote opgave. Over tien jaar moet het grond- en oppervlaktewater ook in Nederland aan de Europese normen voldoen

Dode vissen die bij Lobith ons land binnendrijven, met dat afschrikwekkende beeld begon minister Schultz van Haegen haar toespraak bij de ondertekening van de Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater op 16 november in Den Haag. Ze riep de Sandoz-milieuramp bij Bazel in herinnering, die precies dertig jaar geleden (1986) plaatsvond. Tonnen pesticiden kwamen in de Rijn terecht. In die dagen loosden bedrijven vervuild water nog rechtstreeks op de rivieren.

Zo bezien is er een enorme vooruitgang gemaakt. Verdwenen vissen hebben hun comeback gemaakt in de rivieren. Toch ligt er nog altijd een grote opgave. Over tien jaar moet het grond- en oppervlaktewater ook in Nederland aan de Europese normen voldoen. Met enkel voortzetting van het huidig beleid lukt dat bij lange na niet. Tijd voor een nationaal aanvalsplan, aldus de minister.

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) uit 2000 schrijft voor dat alle EU-wateren in 2015 'chemisch schoon en ecologisch gezond' moeten zijn en dat drinkwater te produceren moet zijn met slechts een eenvoudige zuivering van grondwater. Nederland heeft uitstel gekregen tot 2027, omdat de opgave bijzonder zwaar is in een laaggelegen en dichtbevolkt land met veel oppervlaktewater en een grote agrarische sector. Ruim 60 procent van de Nederlandse bodem is nog altijd in gebruik voor landbouw.

SCHONE FRIESE ERVEN

Gaat dit nieuwe akkoord werkelijk het verschil maken? "Eerlijk gezegd, ben ik best optimistisch", zegt Jan Roelsma, coördinator waterkwaliteit bij Wetterskip Fryslân. "Alle partijen die ertoe doen, hebben de Delta-aanpak ondertekend. Ik zie dat bestuurders echt hiermee aan de slag willen. Van de top tot aan de werkvloer is er eensgezindheid. Dat was in het verleden niet altijd zo."

"Nu komt het aan op de uitwerking. Je hebt een combinatie nodig van sterk aangescherpt landelijk beleid en een regionale aanpak. Met dat laatste zijn we in Friesland al volop bezig. Tot 2021 zet het Wetterskip samen met de provincie ruim 10 miljoen euro in voor agrarische projecten om de waterkwaliteit te verbeteren."

Belangrijke bronnen van vervuiling in Friesland zijn de intensieve melkveehouderij, de akkerbouw (vooral uien- en aardappelteelt) en – van een heel andere orde, maar evenzeer ernstig – de pleziervaart. Het project *Schoon Erf, Schoon Water* moet binnen vijf jaar de hoeveelheid meststoffen die van het erf afspoelt bij melkveehouders met 80 procent verminderen. Het waterschap steunt boeren bij het nemen van maatregelen zoals een absorberende laag aanbrengen onder gras- en maiskuilen. Zo wordt voorkomen dat voedselrijk 'pers-sap' wegstroomt. Na 2021 is de boer verplicht dergelijke maatregelen te nemen. >

De Delta-
aanpak
koppelt voor
het eerst
in één
programma
de doelen
voor water-
kwaliteit en
zoetwater-
voorziening

Zes Friese akkerbouwers doen mee aan een project om de afspoeling van gewasbeschermingsmiddelen van het veld te verminderen. De eerste resultaten zijn veelbelovend. Jan Roelsma: “Door de bodem anders te bewerken kun je regenwater langer vasthouden zonder dat de gewassen daar schade van ondervinden. Zo blijven bestrijdingsmiddelen op de plek waar ze hun werk moeten doen. Probleem is wel de toename van extreme regenval als gevolg van de klimaatverandering. Op die momenten is er geen houden aan en spoelen middelen toch naar de sloot.”

Toch gaat het met alleen dit soort maatregelen niet lukken de KRW-doelen te halen. De landbouw staat nog steeds in de modus van intensivering en schaalvergroting. In de aanloop naar de afschaffing van het melkquotum (2015) zijn in Friesland en elders veel megastallen bijgebouwd. Sinds 2010 lopen de concentraties nutriënten in het oppervlaktewater weer op na jaren van daling. De melkveehouderij staat voor ingrijpende keuzes om te voorkomen dat Europa de uitzonderingspositie van Nederland – de zogeheten *derogatie* – intrekt. In dat geval moeten 500.000 van de circa 1,7 miljoen melkkoeien gedwongen het veld ruimen.

NATIONAAL KENNISPACT

Eén week voor de ondertekening van de Delta-aanpak ondertekenden vier kennisinstellingen al een overeenkomst om de krachten te bundelen: Deltares, RIVM, KWR en Wageningen Environmental Research (voorheen Alterra). De vier gaan een meerjarenprogramma opstellen om versneld toepasbare kennis te genereren over de waterkwaliteit. “Alles begint bij kennis, of je het nu hebt over doelen, maatregelen of monitoring,” stelt Hilde Passier, afdelingshoofd Bodem- en Grondwaterkwaliteit bij Deltares. “Voor een effectief beleid, is een eenduidige kennisbasis nodig. Dat is nu lang niet altijd zo.”

Neem de evaluatie van het mestbeleid of een willekeurig ander dossier. De kennissector zou met een helder verhaal naar buiten moeten komen. Hoeveel vooruitgang is er geboekt? Welke opgave ligt er nog? Welke oplossingen zijn mogelijk? Nu wordt een dossier vaak vanuit diverse invalshoeken benaderd op basis van andere aannames en methodieken. Dan krijg je debatten over de analyse in plaats van over de aanpak van de problematiek. We willen eenduidige en praktisch toepasbare kennis verschaffen, waarmee bestuurders gefundeerde beslissingen kunnen nemen.”

SMART MONITOREN

Tools maken om het waterbewustzijn te vergroten, is een ander doel van het kennispact. Sinds kort is er een Nitraat App om met een smartphone de nitraatconcentratie in een sloot, drain of grondwaterbuis vast te stellen. De boer neemt een watermonster en maakt een foto van de verkleuring van de meetstrip. Op de smartphone is meteen de nitraatwaarde af te lezen. De meetgegevens gaan naar een database die de resultaten over een lange periode bijhoudt.

Hilde Passier: “Met dit soort eenvoudige tools zie je meteen de impact van het eigen handelen. Wat gebeurt er bijvoorbeeld met het nitraatgehalte na het uitrijden van mest tijdens een hevige regenbui? Het is meteen vast te stellen. Zo'n simpel hulpmiddel vergroot het waterbewustzijn en motiveert om veel preciezer te werk te gaan.”

VEELKOPPIG MONSTER

De Delta-aanpak koppelt voor het eerst in één programma de doelen voor waterkwaliteit en zoetwatervoorziening. Tot grote vreugde van de drinkwatersector, volgens Lieke Coonen, secretaris van de stuurgroep Bronnen en Kwaliteit bij Vewin, de brancheorganisatie van de tien drinkwaterbedrijven. “Wat andere partijen binnen de waterketen doen of nalaten heeft

grote invloed op de kwaliteit van onze bronnen. Nieuwe maatregelen in het mestbeleid moeten ervoor zorgen dat in wingebieden de nitraatnorm van 50 milligram per liter wordt gehaald. Dit staat nu expliciet in de Delta-aanpak. En ook dat Rijkswaterstaat de vergunningen voor het lozen van industrieel afvalwater opnieuw gaat screenen. Het is een mijlpaal dat zoveel partijen zich nu aan deze doelen committeren.”

Waterverontreiniging is een veelkoppig monster. Naast de *usual suspects* zoals de landbouw komen de laatste jaren ook andere boosdoeners in beeld. Het RIVM bracht november 2016 een rapport uit over Waterkwaliteit en Geneesmiddelen. Volgens een ruwe schatting komt er jaarlijks 140 ton aan humane en diergeneesmiddelen in het oppervlaktewater terecht. Dat is veel meer dan de zeventien ton aan gewasbeschermingsmiddelen.

“Heel zorgelijk,” zegt Lieke Coonen. “Zeker ook omdat door de vergrijzing het medicijngebruik groeit. De urgentie wordt gelukkig steeds meer onderkend. De Tweede Kamer roept op tot actie en huisartsen, apothekers en ziekenhuizen zoeken naar oplossingen. Wij pleiten ervoor te beginnen met praktische maatregelen bij de bron. Overtollige pillen en vloeibare medicijnen inzamelen in plaats van door de gootsteen spoelen. Maar ook plaszakken meegeven aan patiënten die contrastvloeistof kregen toegediend voor het maken van CT-scan. Om te zorgen dat hun urine niet in het riool terecht komt, kunnen ze plaszakken gebruiken. De urine wordt daarin omgezet in een vaste stof en de zak kan bij het grijs afval. Ook zonder ingewikkelde innovaties kun je al een eind komen. Het vraagt natuurlijk wel om bewustwording en gedragsverandering.”

NATIONAAL OFFENSIEF

Ook in recente rapporten over waterkwaliteit staan geneesmiddelen nog vaak in de rubriek ‘nieuwe of opkomende stoffen.’ Alsof we in Nederland pas recent medicijnen slikken. Na vijftien jaar beleidsvoorbereiding is er nog steeds geen concreet beleid rond geneesmiddelen, zo schreef de Adviescommissie Water in juni 2015 in een alarmbrief aan minister Schultz. Kennis ontbreekt over de effecten van stoffen op mens en milieu en over de effecten van maatregelen. Partijen zijn bang hun verantwoordelijkheid te nemen en vrezen de kosten. Men kijkt teveel naar elkaar en redeneert te weinig vanuit het geheel. Een gemeenschappelijk nationaal programma is hard nodig, volgens de commissie. Op dat pad lijkt nu een baanbrekende stap gezet met de Delta-aanpak. |

OPPERVLAKTEWATER, DAAR ZIT HEEL WAT IN

Van helder naar troebel, zo verloopt de kennisschaal over waterverontreinigingen. Je hebt bekende stoffen waarvan ook goeddeels bekend is welke negatieve effecten ze hebben op het milieu (fosfaat). Je hebt bekende stoffen waarvan veelal onbekend is welke effecten ze hebben (geneesmiddelen) en dan zijn er ongetwijfeld nog onbekende stoffen waarvan per definitie onbekend is wat de schadelijke effecten zijn.

Een tot voor kort weinig bekende bron van vervuiling zijn de microvezels van synthetische kleding. Bij elke wasbeurt verliest een fleecetrui of nylonrok minuscule plastic deeltjes. Hoe meer wasmachines er in de wereld draaien hoe meer microplastics in het milieu komen. Ze vormen een belangrijk ingrediënt van de plasticsoep die zich in de oceanen aan het vormen is.

Ook beruchte giftige stoffen kunnen ineens prominent in beeld komen als potentieel risico voor de waterkwaliteit. Zo bracht Deltares in 2015 nieuwe cijfers naar buiten over het lood dat sportvissers achterlaten in viswateren. Ze gebruiken loden gewichtjes onder meer om aas uit te werpen en dobbers te stabiliseren. Het loodverlies bedraagt in zoetwater naar schatting 54 ton per jaar en in zout water 470 ton. Nederland telt zo'n 900.000 sportvissers.

Het lood verdwijnt grotendeels in de waterbodems. Een klein deel corrodeert onder invloed van zuurstof en komt in de waterkolom terecht. Toch hebben waterschappen nog geen overschrijdingen van de loodnorm geconstateerd. Zo bezien is dit dan ook geen acute bedreiging voor de waterkwaliteit. Maar toch, elk jaar weer tonnen lood in het milieu bij.